

Олейнікова Людмила Григорівна,
доктор економічних наук, старший науковий
співробітник, завідувач відділу податкової
системи відділення фіскальної політики та
розвитку податкової системи НДФІ ДННУ,
«Академія фінансового управління»

Череп Алла Василівна,
доктор економічних наук, професор, завідувач
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування Запорізький національний
Будько Данило Захарович,
здобувач вищої освіти,
Запорізький національний університет

Oleynikova Lyudmila,
Dr. of Science in Economics, Senior
Researcher, Academy of Financial
Management,
<https://orcid.org/0000-0001-8204-4434>

Cherep Alla,
Dr. of Science in Economics, Professor,
Zaporizhzhia national university, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-5253-7481>

Budko Danylo,
Student of Higher Education
Zaporizhzhia national university

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ІНДИКАТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ FINANCIAL INCLUSION AS AN INDICATOR OF NATIONAL SECURITY

Олейнікова Л. Г., Череп А. В., Будько Д. З.
Фінансова інклюзія як індикатор
національної безпеки. *Український журнал
прикладної економіки та техніки*.
2023. Том 8. № 3. С. 324 – 329.

Oleynikova L., Cherep A., Budko D. Financial
inclusion as an indicator of national security.
*Ukrainian Journal of Applied Economics
and Technology*.
2023. Volume 8. № 3, pp. 324 – 329.

Досліджено передумови формування національної безпеки на засадах створення та використання фінансової інклюзії. Визначено сутність поняття фінансової інклюзії як складової національної безпеки. Обґрунтовано доцільність її впровадження для всіх верств населення. Підкреслено, що фінансова інклюзія є одним з п'яти напрямів Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р. і має визначені стратегічні цілі та індикатори виконання, які пов'язані з рівнем довіри населення до фінансової системи, рівнем фінансової грамотності населення, і відображається через співвідношення безготівкових карткових операцій (включно з Р2Р) до загальної кількості транзакцій і співвідношення зотієки до ВВП. Аналіз індикаторів рівня фінансової інклюзії, який покладено в основу Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р., показує, що поточне значення індикаторів не відповідають їхнім цільовим значенням. Виконаний аналіз дозволить запропонувати варіанти розвитку фінансової інклюзії з урахуванням її стратегічних векторів. У динаміці проаналізовано рівень обізнаності населення щодо використання фінансових продуктів в Україні та країнах світу. Зроблено прогноз використання фінансових продуктів за кількістю та видами на 2023-2024 рр. Відзначено позитивні зміни в обізнаності щодо фінансових продуктів в Україні. Обґрунтовано доцільність і необхідність застосування фінансової інклюзії з метою зміцнення національної безпеки. Зазначено, що особливо актуальним питання фінансової інклюзії стало в умовах російсько-української війни. Проаналізовано чотири найбільш впізнаваних фінансових продукти у розрізі вікових груп і відображено різницю за віковими категоріями. Виокремлено методи застосування фінансової інклюзії та визначено основні аспекти, які впливають на неї. Досліджено основні аспекти інформаційного майданчику на сайті Національного банку України, метою якого є формування і розвиток фінансової грамотності серед всіх верств і вікових категорій. Зазначено, що заходи з фінансової грамотності, які започатковані Національним банком України, потребують підтримки партнерів.

Ключові слова: Фінансова інклюзія, фінансова послуга, фінансовий продукт, фінансова грамотність, захист прав користувача, Національний банк України.

The prerequisites for forming national security based on the creation and use of financial inclusion are studied. The essence of the concept of financial inclusion as a component of national security is defined. The expediency of its implementation for all segments of the population is substantiated. It is emphasized that financial inclusion is one of the five directions of the Strategy for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2025 and has specific strategic goals and performance indicators that are related to the level of public confidence in the financial system, the level of financial literacy of the population, and is reflected through the ratio of non-cash card transactions (including P2P) to the total number of transactions and the ratio of cash to GDP. An analysis of the indicators of the level of financial inclusion, which forms the basis of the Strategy for the Development of Ukraine's Financial Sector until 2025, shows that the current values of the indicators do not correspond to their target values. The carried-out analysis made proposing options for developing financial inclusion possible, considering its strategic vectors. In dynamics, the level of public awareness of the use of financial products in Ukraine and other countries worldwide is analyzed. A forecast of the use of financial products by number and type for 2023 – 2024 is made. Positive changes in awareness of financial products in Ukraine have been noted. The expediency and necessity of applying financial inclusion to ensure national security are substantiated. It is noted that the issue of financial inclusion has become especially relevant in the context of the Russian-Ukrainian war. The Top 4 financial products in terms of recognition in the context of age groups are analyzed, and the difference by age categories is reflected. The methods of applying financial inclusion are allocated, and the main aspects that affect it are identified. The main aspects of the information platform on the National Bank of Ukraine website, which is the formation and development of financial literacy among all strata and age categories, are studied. It is noted that financial literacy measures, which the National Bank of Ukraine initiated, require the support of partners.

Keywords: financial inclusion, financial service, financial product, financial literacy, protection of user rights, National Bank of Ukraine.

Вступ

Одним з індикаторів національної безпеки країни, а саме створення конкурентно-спроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення, що впливає на фінансову стабільність банків, є рівень фінансової інклюзії. Адже створення умов для вільного доступу всіх верств населення до фінансових продуктів і послуг сприяє ефективному управлінню ресурсами, розширенню каналів інвестування, впровадженню інновацій, що, своєю чергою, дозволяє банкам, як провідним суб'єктам фінансового посередництва, стабільно та безперервно, а головне ефективно виконувати покладені на них функції та сприяти розвитку економіки країни загалом.

Питання фінансової інклюзії було предметом дослідження таких вітчизняних науковців: З. Живко та Н. Зачосова [1]; О. Захаркін, В. Боронос, Л. Захаркіна та О. Тверезовська [2]; С. Науменкова та С. Міщенко [3].

Формулювання цілей статті

Метою наукової роботи є розроблення теоретико-методичних та організаційних положень і створення практичних рекомендацій щодо підвищення рівня фінансового суверенітету держави та стабілізації стану її фінансової безпеки.

Відповідно до поставленої мети, основними завданнями наукової роботи є: визначити сутність фінансової інклюзії; визначити методи та напрями діяльності фінансової інклюзії в Україні; надати загальну характеристику стану фінансової інклюзії; розробити комплекс заходів для підвищення рівня фінансової інклюзії та її подальший розвиток.

Об'єктом дослідження є сутність і сучасний стан фінансової інклюзії в Україні та світі; складові фінансової інклюзії, методи та шляхи її застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження

Соціальна інклюзія – це процес змін у політичній, економічній, соціальній сферах, спрямований на утвердження соціальної рівності [4]. Він передбачає розроблення і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті. Поняття інклюзії близьке за значенням з поняттям інтеграції та протилежне до сегрегації. Інклюзія – це процес, у якому беруть активну участь усі зацікавлені сторони задля досягнення бажаного результату.

Фінансова інклюзія (також відома як фінансова доступність або фінансова включеність) – це забезпечення всебічного та всеосяжного доступу до фінансових послуг і продуктів для всіх верств населення. Окрім цього, фінансова інклюзія є одним з п'яти напрямів Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р. [5] і має чітко визначені стратегічні цілі та індикатори виконання (табл. 1).

Таблиця 1. Індикатори рівня фінансової інклюзії до 2025 р.

Індикатори	Поточне значення індикатора	Цільове значення індикатора
Кількість відкритих базових рахунків/кількість дорослого населення	63%	80%
Співвідношення готівки (M0) до ВВП	9,2%	Не більше ніж 7,5%
Співвідношення безготівкових карткових операцій (включно з P2P) до загальної кількості транзакцій	81,9%	Не нижче ніж 85%
Співвідношення безготівкових карткових операцій (включно з P2P) до загального обсягу транзакцій	49,7%	65%
Індекс розкриття інформації, включаючи наявність низки вимог до розкриття інформації	2,0	5,0
Рівень довіри населення до фінансової системи	≈10%	60%
Індекс рівня фінансової грамотності населення	11,6	12,5

Джерело: [5].

Фінансова інклюзія – це рівний доступ і використання фінансових продуктів і послуг, які повинні відповідати таким умовам: прийнятні за ціною; задовольняють потреби домогосподарств і підприємств; доступні для всіх сегментів суспільства незалежно від доходу та місця проживання; надаються представниками фінансового сектору відповідально та екологічно для всіх учасників процесу [6].

Задля дотримання цих умов можна запропонувати такі стратегічні напрями розвитку фінансового сектору:

- розширення доступності фінансових послуг, тобто можливості користувача дійсно скористатися послугою через фінансового посередника;
- захист прав користувача – гарантія безпечного, прогнозованого та якісного надання послуги, що забезпечена третьою стороною;
- фінансова грамотність, тобто здатність споживача здійснити усвідомлений вибір послуги, повністю розуміючи вигоди та ризики від користування нею.

Згідно з результатами дослідження проєкту USAID «Трансформація фінансового сектору» на тему «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021» [7], обізнаність про фінансові продукти є досить високою і зростає: 2021 р. 79% респондентів знають щонайменше 5 фінансових продуктів (74% в 2018 р.). Україна демонструє кращий результат, ніж низка країн: Болгарія, Естонія, Північна Македонія, Перу, Малайзія, Індонезія, Колумбія (рис. 1). Також Україна наближається за цим показником до Угорщини. Обізнаність про фінансові продукти у країнах порівняння та вибірці країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) склала 85% і 86%, що вказує на потенціал фінансової інклюзії в Україні.

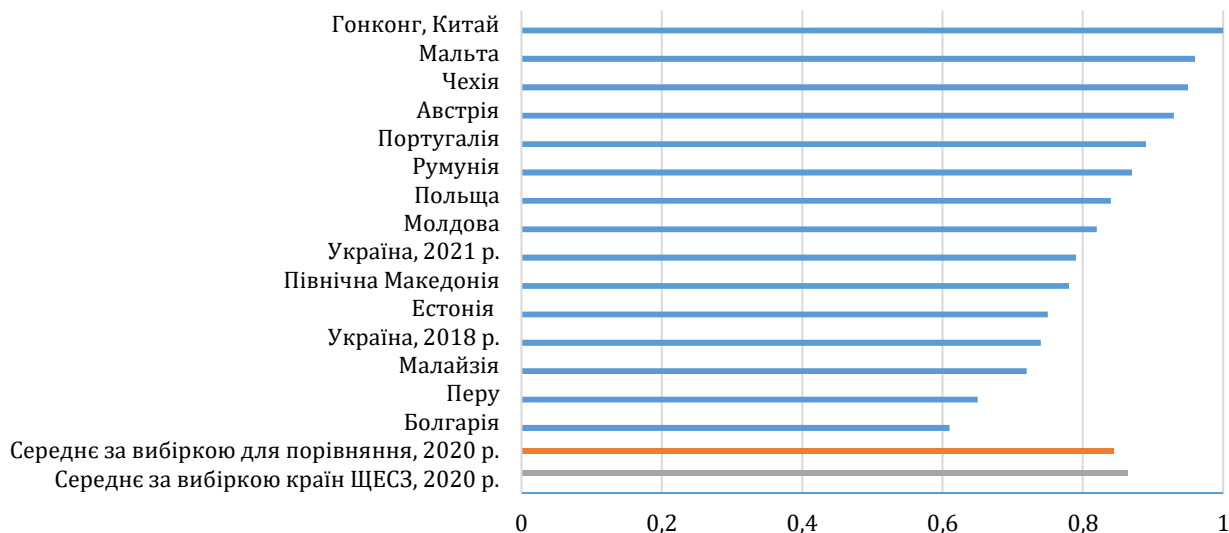

Рис. 1. Опитування щодо фінансової обізнаності (знання щонайменше 5 фінансових продуктів). Джерело: [7].

Таблиця 2. Кількість використаних фінансових продуктів

№	Кількість використаних фінансових продуктів	Україна, 2018 р.	Україна, 2021 р.	Зміна, в. п.
1.	Не користувались	40%	43%	+3 в. п.
2.	1	29%	32%	+3 в. п.
3.	2	19%	15%	-4 в. п.
4.	3+	12%	10%	-2 в. п.

Джерело: [7].

спостерігається для тих користувачів, хто використовував 2, 3 і більше фінансових продуктів: зниження, відповідно, склало 4% і 2%. Враховуючи статистичні дані [7], які відображають динаміку та кількість використаних фінансових продуктів у вітчизняного користувача за 2018-2021 рр. за допомогою економіко-математичного моделювання, було здійснено прогноз за кількістю використаних фінансових продуктів на 2023-2024 рр. (рис. 2).

Прогнозні дані свідчать про позитивну динаміку щодо використання фінансових продуктів вітчизняним користувачем за всіма видами кількості використаних фінансових продуктів, порівняно з 2021 р. Отже, вважаємо за доцільне Національному банку України та закладам вищої освіти акцентувати увагу на фінансову грамотність серед усіх верств і вікових категорій населення. Обізнаність щодо більшості фінансових продуктів в Україні 2021 р., порівняно з 2018 р., зросла (рис. 3).

Максимальні позитивні зміни в обізнаності спостерігаються за такими продуктами (рис. 4, наведені за спаданням): поточний (платіжний) рахунок – зростання на 15 в. п.; криптоактиви – на 15 в. п.; мікро-фінансовий кредит – на 10 в. п.; мобільний банкінг – на 7 в. п.

Загалом, якщо оцінювати ситуацію в Україні на національному рівні щодо користування фінансовими продуктами, то, порівняно з 2018 р., зросла частка тих, хто використовує тільки один продукт і зменшилася частка тих, хто використовував два і більше продуктів (табл. 2).

Дані табл. 2 показують, що 2021 р., порівняно з 2018 р., кількість використаних фінансових продуктів зросла на 3% для користувачів, які ніяк не використовували фінансові продукти, і для тих, хто використовував один фінансовий продукт. Негативна тенденція

Рис. 2. Прогноз за кількістю використаних фінансових продуктів

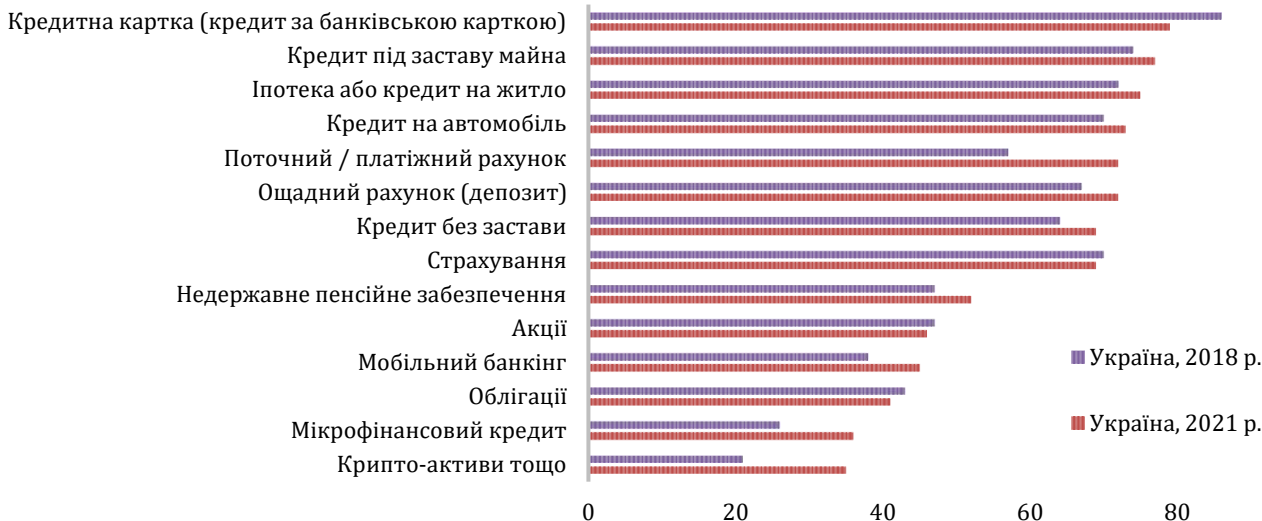

Рис. 3. Обізнаність щодо фінансових продуктів за 2018-2021 рр. Джерело: [7].

Рис. 4. Різниця в обізнаності про фінансові продукти в Україні: 2021 р., порівняно з 2018 р. Джерело: [7].

Аналіз у розрізі користування фінансовими послугами виявив, що розрив в обізнаності щодо фінансових продуктів між їхніми користувачами і не користувачами суттєво зріс. Так, середній розрив в обізнаності щодо таких продуктів був близько 12 в. п. 2018 р., а наразі – 22 в. п. Найбільший розрив в обізнаності між користувачами та не користувачами фінансових продуктів простежується за такими продуктами: поточний (платіжний) рахунок – 35 в. п., мобільний банкінг – 33 в. п., криптоактиви – 25 в. п., кредитна картка – 24 в. п., акції – 22 в. п. Ймовірно, зростання обізнаності про платіжний рахунок пов'язане з переходом на безготівкові розрахунки під час пандемії. Також серед методів використання фінансової інклюзії треба відзначити такі основні аспекти:

- банківські послуги: забезпечення доступу до основних банківських послуг, таких як рахунки, платіжні картки, кредитні продукти та інші фінансові інструменти;
- електронні платежі: посилення використання електронних платежів, мобільних грошей та інших цифрових рішень, які дозволяють зручно і доступно здійснювати транзакції;
- мікрофінансування: надання малих кредитів та інших фінансових послуг людям, які не можуть отримати доступ до традиційних банківських установ через відсутність формальних фінансових записів;
- зростання фінансової грамотності: пропагування знань і розуміння у сфері фінансів, щоб люди могли краще управляти своїми грошима та ухвалювати розумні фінансові рішення.

Якщо проаналізувати чотири найбільш впізнаваних фінансових продуктів у розрізі вікових груп, то варто відзначити, що впізнаваність продуктів суттєво зростає у віковій групі 25-34 роки, сягаючи свого піку у 35-44 роки, а надалі розпочинається спад (рис. 5).

Згідно з результатами дослідження проекту USAID «трансформація фінансового сектору» на тему «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021» [7], викликає подив, що рівень знання про кредитну картку зменшився на 7%, але паралельно ми спостерігаємо й зменшення рівня користування кредитною картою як окремим продуктом.

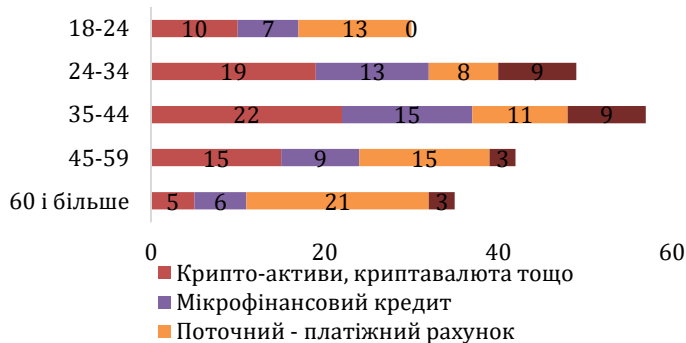

Рис. 5. Різниця у впізнаваності фінансових продуктів між 2021 р. і 2018 р. за віком, в. п.

Національний банк 31 серпня 2023 р. запустив сайт з фінансової грамотності «Гаразд» у тестовому режимі [8]. Як зазначають у статті, запуск цієї платформи є одним з кроків на шляху з підвищення фінансової обізнаності та захисту прав клієнтів фінансових установ, що є пріоритетами роботи Національного банку.

На момент запуску на сайті «Гаразд» уже розміщено понад 170 статей, проте платформа й надалі розвивається, а кількість публікацій, рубрик і тем – зростає. Крім того, на сайті можна пройти один загальний і шість тематичних тестів, щоб визначити свій рівень фінансової грамотності. Якщо у знаннях користувачів сайту є прогалини, платформа запропонує перелік статей, що дадуть змогу краще орієнтуватися у вирі фінансової інформації.

Окрім того, раніше Національний банк також презентував освітянам сайт з фінансової грамотності «Талан» [9]. Сайт презентований 2 серпня 2022 р. під час зустрічі з педагогами з нагоди старту літньої школи фінансової грамотності «Талан» для освітян.

Основна мета створення сайту – формування й розвиток спільноти педагогів-тренерів з фінансової грамотності в Україні. Він буде корисним для викладачів, які працюють і з дітьми, і з дорослими. Запуск такого інформаційного майданчика сприятиме підвищенню фінансової обізнаності українців, посиленню кваліфікації педагогів у сфері фінансової грамотності, залученню педагогів, дітей і молоді до заходів НБУ та ширшому розповсюдженню навчальних матеріалів з фінансової грамотності. Проведення заходів щодо фінансової інклюзії направлене передусім на молодь, яка в складних умовах пандемії Covid-19 та російсько-української війни проходить навчання онлайн, а також всі можливі види практик – аналогічно онлайн. Ці заходи направлені також на людей похилого віку, оскільки фінансова інклюзія дозволяє вирішувати складні, проте необхідні завдання щодо фінансово-кредитних та інших фінансових операцій.

Усі ці та низка інших заходів було реалізовано за запитом Національного банку та підтримки партнерів, таких як Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань (SECO) та Фонд ефективного врядування Великої Британії (GGF) у межах спільного проекту «Фінансова інклюзія задля економічного зростання в Україні».

Виконавцем цього проекту стала Міжнародна фінансова корпорація (IFC), яка входить до Групи Світового банку. Важливо зазначити, що ця програма досі реалізується, дати проведення цього проекту 1 січня 2020 р. – 31 грудня 2023 р.

Як зазначають на офіційному сайті НБУ [10], метою цього проекту є підтримання сталого зміцнення фінансового сектору України через подолання прогалин, пов'язаних з фінансовою інклюзією, захистом прав споживачів фінансових послуг, кредитною інфраструктурою та цифровими фінансами. Програма складається з трьох компонентів: система кредитної інформації, національна фінансова інклюзія та захист прав споживачів фінансових послуг, цифрові фінансові послуги. За результатами реалізації програми очікується зростання обсягу фінансування, наданого фізичним особам і мікро-, малим і середнім підприємцям за сприяння ефективнішої системи кредитної інформації, зростання кількості громадян, які мають рахунки в офіційних фінансових установах, зростання обсягу безготівкових операцій завдяки використанню цифрових платіжних засобів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, фінансова інклюзія – це процес сприяння доступному, своєчасному та адекватному доступу до широкого кола фінансових продуктів та послуг та розширення їхнього використання всіма верствами суспільства через впровадження спеціальних наявних та інноваційних підходів, включаючи фінансову обізнаність та освіту з метою сприяння фінансовому добробуту, а також економічній і соціальній інклюзії. Фінансові продукти та послуги мають відповідати таким умовам: прийнятні за ціною; відповідають потребам домогосподарств і підприємств; доступні для всіх сегментів суспільства незалежно від доходу та місця проживання; надаються представниками фінансового сектору відповідально та екологічно для усіх учасників процесу.

Для цього необхідно, щоб споживачі мали: відповідну фінансову грамотність (здатність розуміти основну інформацію про фінансові продукти та послуги); фінансову спроможність (здатність застосовувати це розуміння, щоб зробити обґрунтований вибір); механізми відшкодування (здатність вирішувати суперечки через безпечний і визнаний механізм). Це суттєве доповнення до процесу регулювання захисту споживача: без фінансової грамотності та спроможності, регулювання само по собі не може адекватно захистити споживачів, отже збільшення фінансової грамотності та можливостей призведе до збільшення попиту на відповідні послуги. Більш високий рівень фінансової інклюзії в Україні стимулюватиме здорову конкуренцію на ринку та сприятиме більш повному задоволенню потреб споживачів.

Фінансова інклюзія має велике значення для економічного розвитку, зменшення бідності та підвищення рівня життя людей. Це допомагає забезпечити більш широкий доступ до

фінансових можливостей і покращити економічну стабільність у країні. Як результат такого запиту, НБУ реалізує низку заходів і спільних проєктів з провідними країнами світу для того, щоб підтримати стале зміцнення фінансового сектору України через подолання прогалін, пов'язаних з фінансовою інклюдією, захистом прав споживачів фінансових послуг, кредитною інфраструктурою та цифровими фінансами.

Література

1. Живко З.Б., Зачосова Н.В. Фінансова інклюдія як індикатор управління банківською складовою фінансової безпеки держави. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. Випуск 1(28)2019. С. 354-361. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2094/2112>.
2. Захаркін О.О., Боронос В.М., Захаркіна Л.С., Тверезовська О.І. Фінансова інклюдія як драйвер забезпечення фінансової безпеки України. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2019. № 1. С. 43-53.
3. Науменкова С., Міщенко С. Цифрова фінансова інклюдія: можливості та обмеження для України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2020. № 1-2 (274-275). С. 133-149.
4. Васильєва Г.І., Любарєць В.В. Термінологічний словник-інклюдія. Київ: Міленіум, 2018. С. 3. URL: https://uvu.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/Terminology_2.pdf
5. Стратегія фінансового сектору України до 2025 року. Міністерство фінансів України, Національний банк України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_financovogo_sektoru_ua.pdf.
6. Фінансова інклюдія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D1%96%D1%8F>.
7. Звіт за результатами дослідження: Фінансова грамотність, фінансова інклюдія та фінансовий добробут в Україні у 2021. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf.
8. Освітній сайт "Гаразд" 31 серп. 2023. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalnij-bank-zapustiv-sajt-z-finansovoyi-gramotnosti-garazd>
9. Освітній сайт "ТАЛАН" 2 серп. 2022. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalnij-bank-prezentuvav-osvityanam-sajt-z-finansovoyi-gramotnosti-talan>.
10. Проєкт Фінансова інклюдія задля економічного зростання в Україні. Національний банк України. Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань (SECO) та Фонд ефективного врядування Великої Британії (GGF). URL: <https://bank.gov.ua/ua/events/finansova-inklyuziya-zadlya-ekonomichnogo-zrostannya-v-ukraini>.

References

1. Zhyvko, Z.B., Zachosova, N.V. (2019). «Financial inclusion as an indicator of management of the banking component of the state's financial security». *Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii ta praktyky*. Issue1(28)2019. pp. 354-361. Available at: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2094/2112>.
2. Zakharkin, O.O., Boronos, V.M., Zakharkina, L.S., Tverezovs'ka, O.I. (2019). «Financial inclusion as a driver of financial security of Ukraine». *Visnyk SumDU. Seriiia «Ekonomika»*. № 1. pp. 43-53. Available at: <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/media/attachments/2019/12/13/6-43-52.pdf>
3. Naumenkova, S., Mischenko, S. (2020). «Digital financial inclusion: opportunities and limitations for Ukraine». *Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*. № 1-2 (274-275). pp. 133-149. Available at: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2020/274-275/pdf/133-149.pdf>.
4. Vasyl'ieva, H.I., Liubarets', V.V. (2018). *Terminolohichnyj slovnyk-inklyuziia*. [Terminological dictionary-inclusion]. Milenium. Kyiv. Ukraine. Available at: https://uvu.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/Terminology_2.pdf
5. Stratehiia finansovoho sektoru Ukrainy do 2025 roku. Ministerstvo finansiv Ukrainy, Natsional'nyj bank Ukrainy. [Strategy of the financial sector of Ukraine until 2025. Ministry of Finance of Ukraine, National Bank of Ukraine]. Available at: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_financovogo_sektoru_ua.pdf.
6. Finansova inklyuziia. [Financial inclusion]. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D1%96%D1%8F>.
7. Zvit za rezul'tatamy doslidzhenia: Finansova hramotnist', finansova inklyuziia ta finansovyy dobrobut v Ukraini u 2021. Ahentstvo SShA z mizhnarodnoho rozvytku (USAID). [Report on the results of the study: Financial literacy, financial inclusion and financial well-being in Ukraine in 2021. United States Agency for International Development (USAID)]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf.
8. Osvitnij sajt "Harazd" 31 serp. 2023. Natsional'nyj bank Ukrainy. [Educational website "Okay" August 31. 2023. National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalnij-bank-zapustiv-sajt-z-finansovoyi-gramotnosti-garazd>
9. Osvitnij sajt "TALAN" 2 serp. 2022. Natsional'nyj bank Ukrainy. [Educational site "TALAN" August 2. 2022. National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalnij-bank-prezentuvav-osvityanam-sajt-z-finansovoyi-gramotnosti-talan>.
10. Proekt Finansova inklyuziia zadlia ekonomichnoho zrostannia v Ukraini. Natsional'nyj bank Ukrainy. Derzhavnyj sekretariat Shvejtsarii z ekonomichnykh pytan' (SECO) ta Fond efektyvnogo vriaduvannia Velykoi Brytanii (GGF). [Financial inclusion project for economic growth in Ukraine. National Bank of Ukraine. Swiss State Secretariat for Economic Affairs (SECO) and Great Britain's Good Governance Foundation (GGF)]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/events/finansova-inklyuziya-zadlya-ekonomichnogo-zrostannya-v-ukraini>.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2023 р.